

فراتر از خبر

از القاعده تا «گِركِ تنها» و هوش مصنوعی؛ چگونه تروریسم از ۱۱ سپتامبر تغییر کرد؟

ری فرلونگ

۱۸/شهریور/۱۴۰۵

یکی از اعضای جبهه النصره با پرچم القاعده بر روی لباسش (در مرکز تصویر)، همراه با دیگر اعضای این گروه شبه‌نظامی در موضعی در حومه حلب سوریه مستقر شده است

فرهاد ن. تنها چند ماهه بود که هواپیماهای ربوده‌شده در ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ عمداً به برج‌های دوقلوی مرکز تجارت جهانی در نیویورک کوبیده شدند؛ بخشی از حملات به ایالات متحده که هزاران کشته بر جای گذاشت.

بیست‌وپنج سال بعد، او به دلیل راندن یک خودروی مینی‌کوپر به میان جمعیت در مونیخ که منجر به کشته شدن دو نفر و مجروح شدن ده‌ها تن دیگر شد، به حبس ابد محکوم شد.

داستان این جوان ۲۵ ساله افغان نشان می‌دهد که سیر چرخش جهان از ۱۱ سپتامبر چگونه بوده است، در حالی که هم تهدیدات تروریستی و هم عملیات مبارزه با تروریسم دائماً در حال تغییر و تحول بوده‌اند.

حملات ۱۱ سپتامبر توسط القاعده طراحی شد؛ گروهی به رهبری اسامه بن لادن، میلیونر سعودی، که توسط مقامات طالبان در کابل پناه داده شده بودند و پس از آن از قدرت ساقط شدند.

فرهاد ن.، که نام خانوادگی‌اش به دلیل قوانین حریم خصوصی آلمان به صورت مخفف آمده، در کشوری بزرگ شد که نیروهای بین‌المللی به رهبری آمریکا به مدت ۲۰ سال در آن جنگیدند تا طالبان را مهار کنند.

بعدها، او در میان صدها هزار افغانی بود که کشورشان را ترک کردند تا در اروپا به دنبال صلح و رفاه باشند، اما در نهایت تحت تأثیر تبلیغات آنلاین امامان جماعت در کشور زادگاهش به افراط‌گرایی کشیده شد.

او هیچ وابستگی یا ارتباطی با هیچ گروه خاصی نداشت و به نظر می‌رسید که کاملاً با ابتکار خودش اقدام کرده است.

پیوندهای ایران با القاعده و «گروه‌های نیابتی تبهکار»

استراتژی مبارزه با تروریسم ایالات متحده، القاعده را یک «تهدید عمده» می‌داند، ولی ایران را «بزرگترین حامی دولتی تروریسم در جهان» معرفی می‌کند. حمایت تهران از گروه‌هایی که واشینگتن آن‌ها را سازمان‌های تروریستی می‌داند، از جمله حزب‌الله و حماس، به خوبی مستند شده است.

ایران همچنین روابط دیرینه‌ای با القاعده دارد. گزارش‌های متعدد سازمان ملل حاکی از آن است که رهبر بالفعل این گروه، سیف العدل، در تهران زندگی می‌کند؛ اگرچه اخیراً در گزارشی اشاره شد جنگ آمریکا و اسرائیل با ایران که از ۹ اسفند پارسال آغاز شد، ممکن است امنیت او را به خطر انداخته باشد.

کارشناسان می‌گویند اساس این رابطه دور از انتظار میان ایران تحت حاکمیت شیعیان و این گروه شبه‌نظامی سنی‌مذهب، عملگرایی است.

جوزف ووتل، ژنرال بازنشسته آمریکایی، می‌گوید تهران القاعده را مفید می‌داند زیرا فعالیت‌های آن «هزینه سربار ایالات متحده می‌کند».

پناه دادن به العدل نیز ممکن است اهرم فشاری در اختیار آن قرار دهد.

ایران به همین ترتیب از حماس، یک گروه سنی دیگر که واشینگتن آن را تروریستی می‌داند، حمایت کرده و از حمله هفتم اکتبر ۲۰۲۳ این گروه به اسرائیل که در جریان آن حدود ۱۲۰۰ نفر کشته و ۲۵۰ نفر به گروگان گرفته شدند، پشتیبانی کرده است.

ایران همچنین به استفاده از نیروهای نیابتی در مناطق دورتر متهم شده است. گزارشی در سال ۲۰۲۵ توسط «مرکز مبارزه با تروریسم» در وست‌پوینت، استفاده فزاینده تهران از «نیروهای نیابتی تبهکار برای انجام حملات» را برجسته کرد.

یک دیپلمات سابق آمریکایی با دهه‌ها تجربه در زمینه مبارزه با تروریسم به رادیو اروپای آزاد/رادیو آزادی گفت: «در گذشته، ما به این افراد "بازیگران تنها" یا "گرگ‌های تنها" می‌گفتیم. این آینده [تروریسم] است».

این دیپلمات سابق که نخواست نامش فاش شود، گفت: «هیچ‌کس نیازی ندارد که بخشی از یک گروه باشد... آن‌ها می‌توانند از یک گروه الهام بگیرند، یا می‌توانند از چند گروه الهام بگیرند».

وی افزود که پیشرفت‌ها در هوش مصنوعی در حال تشدید تهدیدات تروریستی است.

رادیو اروپای آزاد درباره این موضوع که ابزارهای فناوری که ۲۵ سال پیش وجود نداشتند، از جمله پهپادها، هوش مصنوعی و رسانه‌های اجتماعی، چگونه در حال ایجاد یک محیط کاملاً جدید و خطرناک‌تر هستند، با چند کارشناس صحبت کرده است.

جوزف ووتل، ژنرال بازنشسته آمریکایی، در این زمینه گفت: «ما شاهد حضور آنلاین بسیار بیشتری هستیم. ما شاهد استفاده بسیار بیشتری از افراد تأثیرگذار (اینفلوئنسرها) هستیم... علاوه بر بازیگران معمول که در صحنه تروریسم به آنها عادت کرده‌ایم، بازیگران تنها و کسانی را داریم که تحت تأثیر قرار گرفته‌اند».

ووتل در اکتبر ۲۰۰۱، تنها چند هفته پس از حملات ۱۱ سپتامبر به نیویورک و واشینگتن، رهبری حمله گروهی از چتربازان آمریکایی به مواضع طالبان در قندهار را بر عهده داشت. او در ادامه نقشی کلیدی در آنچه «جنگ علیه تروریسم» نامیده می‌شد ایفا کرد و همچنین در عراق خدمت کرد و فرماندهی عملیات‌ها علیه شبه‌نظامیان دولت اسلامی (داعش) را بر عهده داشت.

او گفت: «این سازمان‌های تروریستی جان سالم به در برده‌اند. آنها تا جایی که توانسته‌اند خود را سازگار کرده‌اند... پیچیده‌تر شده‌اند. اکنون محیط برای کارشناسان امنیتی بسیار پیچیده‌تر است».

بیشتر در این باره:

ده سال پس از بن لادن، القاعده اکنون در چه وضعیتی است؟

«تروریست‌های سنتی»

داستان القاعده پس از ۱۱ سپتامبر، داستان ایجاد شاخه‌ها بوده است؛ گروه‌هایی مانند الشباب در سومالی و گروه «جماعت الاسلام و المسلمین» در منطقه ساحل در غرب آفریقا، که با پیوند دادن اهداف محلی خود با جاه‌طلبی القاعده برای انجام حملات جهانی بیشتر، به این شبکه وابسته شدند.

این ساختار پراکنده باعث شد تا پرنده القاعده، به‌رغم این‌که نیروهای نظامی آمریکا در ماه‌های پس از ۱۱ سپتامبر رهبری آن را در هم کوبیدند و پناهگاه‌های امن آن را در افغانستان از بین بردند، همچنان پابرجا بماند.

استراتژی جدید مبارزه با تروریسم ایالات متحده که در ماه مه منتشر شد، القاعده و «خطرناک‌ترین زیرگروه آن، القاعده شبه‌جزیره عربستان» را در صدر فهرست آنچه «تروریست‌های اسلام‌گرای سنتی» می‌نامد، قرار داده است.

گزارش ماه گذشته سازمان ملل، «القاعده شبه‌جزیره عربستان» را به عنوان «پیشگام» جنبش جهانی القاعده توصیف کرد.

مطالعات نشان داده‌اند که در سال‌های اخیر چگونه شاخه‌های القاعده در زمینه تأمین مالی و آموزش با یکدیگر هماهنگ می‌شوند. به عنوان مثال، ناظران سازمان ملل در سال ۲۰۲۵ به پرداخت یک باج ۵۰ میلیون دلاری به «جماعت الاسلام و المسلمین» اشاره کردند که این گروه آن را با القاعده مغرب اسلامی، القاعده شبه‌جزیره عربستان در یمن، و «رهبری ارشد القاعده در جنوب آسیا» تقسیم کرد.

آن‌ها همچنین در حال گسترش ارسال شیوه پیام‌رسانی خود به صورت آنلاین هستند.

سارا هارموش، کارشناس تروریسم و پژوهشگر موسسه امنیت مرزی و برنامه افراط‌گرایی در دانشگاه جورج واشینگتن، به رادیو اروپای آزاد گفت: «امروزه تبلیغات القاعده در یمن پس از خروج از افغانستان به شدت افزایش یافته است».

او گفت: «القاعده در یمن، در همین چند ماه پیش... بیانیه‌ها و ویدئوهایی منتشر کرد که در آن‌ها حملات گرگ‌های تنها را تحریک می‌کرد و از افرادی که در غرب هستند می‌خواست تا حملاتی را در خاک ایالات متحده و اروپا انجام دهند».

پرواز در تاریکی؟

در این محیط به سرعت در حال تغییر، مسئله دیگری نیز وجود دارد: از دست دادن ظرفیت مبارزه با تروریسم.

دیپلمات سابق به رادیو اروپای آزاد/ رادیو آزادی گفت: «ما در حال پرواز در تاریکی هستیم. در یک سال و نیم گذشته... ما نیروها و بودجه خود را از دست داده‌ایم».

او افزود که محیط ژئوپلیتیک کنونی این چالش را تشدید کرده است.

این دیپلمات گفت: «در حال حاضر، ما بین پیامدهای هفت اکتبر [حمله به رهبری حماس به اسرائیل در سال ۲۰۲۳] و درگیری‌های جاری با ایران، در مرکز طوفان قرار داریم. ما افراد خوب زیادی را که تجربه میدانی و دانش سازمانی داشتند، از دست داده‌ایم».

در جریان وبینار دوم سپتامبر در دانشگاه جورج واشینگتن، نگرانی‌های مشابهی توسط دیگر کارشناسان برجسته مبارزه با تروریسم مطرح شد.

تام ساندرسون، از مرکز مطالعات استراتژیک و بین‌المللی، به «کاهش تمرکز بر تروریسم، بودجه‌ها و پرسنل» اشاره کرد، در حالی که بروس هافمن، از شورای روابط خارجی، از «خروج دسته‌جمعی» کارکنان از دفتر مبارزه با تروریسم وزارت خارجه که سال ۲۰۲۵ ساختار آن بازسازی شد، سخن گفت.

کاخ سفید یا وزارت خارجه در مورد مسائل مطرح‌شده در این گزارش اظهارنظر فوری نکردند. بودجه مبارزه با تروریسم پس از بازنگری در سال ۲۰۱۸ شروع به کاهش کرد و این کاهش‌ها از سال ۲۰۲۵ شتاب گرفته است.

استراتژی مبارزه با تروریسم ایالات متحده می‌گوید: «جامعه اطلاعاتی کشور ما که در روش‌های قدیمی نگاه به تهدیدات گرفتار شده، به خوبی به ملت ما خدمت نکرده است».

جاناتان شرودن، مدیر ارشد تحقیقات در کان (یکی دیگر از اندیشکده‌های مستقر در واشینگتن)، به رادیو اروپای آزاد گفت که در سال‌های اخیر تغییری در سیاست‌های کلیدی رخ داده است.

او گفت: «اهداف ما از شکست کامل این گروه‌ها فاصله گرفته و به سمت مدیریت مؤثر تهدیدی که آن‌ها ایجاد می‌کنند... و دور نگه داشتن آن تهدید از خاک ایالات متحده تغییر یافته است».

شرودن افزود: «من فکر می‌کنم ساختاری که ایالات متحده اکنون در اختیار دارد، در پنج تا هفت سال گذشته در انجام این کار تا حد زیادی مؤثر بوده است».

ری فرلونگ

رای فرلونگ، خبرنگار ارشد بین‌المللی رادیو اروپای آزاد/رادیو آزادی است. او از سال ۲۰۱۴ برای این شبکه در حوزه بالکان، قزاقستان، گرجستان و مناطق دیگر گزارش داده است. پیش از آن، ۱۷ سال در بی‌بی‌سی کار کرده و به عنوان خبرنگار خارجی در پراگ و برلین فعالیت داشته است، همچنین به عنوان گزارشگر بین‌المللی سیار در سراسر اروپا و شوروی سابق کار کرده است.

گزیده‌هایی از رادیو آزادی

فراتر از خبر

بایگانی

جهان